



Bildande av Mörkahålkärrets naturreservat i Ödeshögs kommun och fastställande av skötselplan för naturreservatet

Länsstyrelsen Östergötlands beslut

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken det område som framgår av den heldragna svarta linjen på bifogad karta, bilaga 1, som naturreservat. För att uppnå och tillgodose syftet med naturreservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken samt 22 § första stycket förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att nedan angivna föreskrifter ska gälla för naturreservatet. Enligt 3 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. fastställer Länsstyrelsen bifogad skötselplan för naturreservatets långsiktiga vård, bilaga 4.

Beslutet riktar sig till var och en, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområden berörs inom reservatsområdet.

Länsstyrelsen upphäver med stöd av 7 kap. 7 § första stycket miljöbalken Länsstyrelsens beslut från 29 maj 1998 [dnr 511-10280-95] om naturreservatet Mörkahålkärrets domänreservat med tillhörande skötselplan.

Syftet med reservatet

Syftet med reservatet är att bevara ett öppet orkidérikt kalkkärr med omgivande naturskogsartade sumpskogar med innehåll av alla de komponenter som är viktiga för överlevnaden av hotade, sällsynta och hänsynskrävande arter. Ändamålet är även att, inom ramen för detta mål, ge möjlighet till naturupplevelse, friluftsliv och vetenskaplig forskning.

Syftet ska nås genom att naturreservatet undantas från skadliga åtgärder och i huvudsak utvecklas genom naturliga processer i kombination med naturvårdande skötsel. Hävd av det öppna kalkkärret ska genomföras. Åtgärder för att återställa påverkade områdets hydrologi kommer att bli aktuella. Åtgärder för att skapa död ved kan bli aktuellt. För att nå syftet för friluftslivet kan anordningar för friluftslivet bli aktuella.

Skäl för beslut enligt 7 kap. 5§ MB

Mörkahålkärret är ett rikkärr med höga botaniska värden och en värdefull fauna, bland annat en rik förekomst av orkidéer och skyddskrävande snäckor. Rikkärr är mycket ovanliga i Sverige och de är mycket artrika miljöer. Omgivande sumpskogar utgör livsmiljö för en stor mångfald av växter och djur knutna till sumpskogsmiljöer, bland annat flera hotade arter. Området bör särskilt skyddas på grund av dess biologiska värden. Mörkahålkärret finns upptaget i myrskyddsplanen för Sverige. Reservatet ligger inom område av riksintresse för naturvården, friluftslivet och kulturmiljövården.

Naturtyperna i reservatet ingår i en grön infrastruktur för, skogar/trädmiljöer med ädellöv, tall, gran och triviallöv, samt för artrika gräsmarker. Det vill säga att de ligger i så kallade värdetrakter där tätheten är hög av områden med höga naturvärde för dessa naturmiljöer. Det innebär bra förutsättningar för att en stor andel av de hotade och skyddskrävande arter som lever i dessa naturtyper ska kunna fortleva i landskapet i livskraftiga bestånd.

Reservatet ingår i ett större Natura 2000-område med namnet Omberg och sitekod SE0230254. Följande naturtyper och arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv är kända inom den del av Natura 2000-området Omberg som ligger i Mörkahålkärrets naturreservat: *) = Prioriterad naturtyp i EU:s Natura 2000-bevarandearbete

Rikkärr (naturtypskod 7230)

*Lövsumpskogar av fennoskandisk typ (naturtypskod 9080) (delar av denna kan dock klassas som taiga, naturtypskod 9010)

Dystrofa sjöar och småvatten (naturtypskod 3160)

Kalkkärrsgrynsnäcka

Smalgrynsnäcka

Citronfläckad kärrtrollslända

Bredkantad dykare

Bred paljettdykare

Spillkråka

Sparvuggla

Länsstyrelsen bedömer att Natura 2000-områdets tillstånd gynnas av reservatet och den naturvårdsskötsel som planeras.

Föreskrifter

A. Inom reservatet gäller följande inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden. Inom reservatet är det inte tillåtet att:

1. bedriva täkt, gräva, schakta, spränga, borra, dämna, utfylla, plöja, muddra eller utföra annan mekanisk markbearbetning;
2. uppföra byggnad eller anläggning;
3. anlägga väg, campingplats eller uppställningsplats för fordon;
4. anordna upplag;
5. ändra floran eller faunans sammansättning genom införande av för området nya arter eller gräva upp växter;
6. tillföra växtnäringsämnen eller jordförbättringsmedel, använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel, tillföra kalk eller andra mineralämnen;
7. avverka, gallra, röja, så, plantera, ta bort eller upparbeta dött träd eller vindfälle, markbereda eller utföra annan skogsbruksåtgärd;
8. att uppföra mast, vindkraftverk, eller att uppföra ny luft- eller markledning;
9. jaga annat än älg, vildsvin, rådjur, hare, och räv.

Förbuden i A-föreskrifterna har beslutats med stöd av 7 kap. 5 § andra stycket miljöbalken.

B. För att tillgodose syftet med reservatet förpliktar Länsstyrelsen ägare och innehavare av särskild rätt att tåla att följande åtgärder genomförs inom reservatet utan att någon ytterligare ersättning utbetalas:

1. utmärkning av, och information om, reservatet;
2. iordningställande och underhåll av anordningar för friluftslivet i form av vandringsled, picknickbord och spång;
3. om träd faller eller uppenbart hotar att falla över vägar, vandringsleder eller andra anordningar för friluftslivet kan de flyttas undan, eller säkerhetsåtgärdas genom grenkapning, kronreducering, högstubbekapning eller i sista hand fällning. All död ved lämnas inom reservatet;
4. hävd av kalkkärret genom slätter och/eller bete samt tillhörande skötsel;
5. naturvårdande skötsel genom röjning, fällning av yngre träd samt ringbarkning eller annan typ av metod för att skapa död ved;
6. begränsa och/eller förhindra storskaliga angrepp av granbarkborre genom utplacering av fällor, utläggning av fångstvirke, fällning av angräpningsgranar, rotkapning av vindfällda granar och/eller barkning. Inga träd ska föras ut ur naturreservatet med undantag för eventuellt infört fångstvirke;

7. skulle invasiva eller andra, för reservatet, främmande arter bli ett problem sett utifrån naturreservatets syfte kan detta hanteras och bekämpas på lämpligt sätt utifrån rådande kunskapsläge och erfarenheter;
8. återställning av hydrologin genom att åtgärda avvattnande diken.

Bestämmelserna i B-föreskrifterna har beslutats med stöd av 7 kap. 6 § miljöbalken.

C. Länsstyrelsen beslutar att utöver vad som annars gäller ska följande föreskrifter om rätten att färdas och vistas inom reservatet gälla. Inom reservatet är det inte tillåtet att:

1. tälta;
2. medföra okopplad hund eller annat lösgående husdjur;
3. Skada levande eller döda träd och buskar samt skada vegetationen i övrigt till exempel genom att plocka eller gräva upp växter såsom ris, gräs, örter, mossor eller lavar med undantag för ta enstaka exemplar av kryptogamer för artbestämning;
4. förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning genom att borra, gräva, rista, hacka eller måla.

Dessutom är det förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

5. anordna lägerverksamhet för mer än 50 personer;
6. anordna tävlingar;
7. utföra undersökning eller enstaka studie som kan leda till skada eller annan negativ påverkan på växt- eller djurlivet.

Förbuden i C-föreskrifterna har beslutats med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken och 22 § första stycket förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Undantag från föreskrifterna

Ovanstående föreskrifter under A och C utgör inte hinder för förvaltaren av naturreservatet, eller den som förvaltaren utser, att utföra de åtgärder som behövs för reservatets vård, skötsel, uppföljning, undersökning eller dokumentation av växt- och djurliv samt mark- och vattenförhållanden eller åtgärder för friluftslivets behov och som framgår av B-föreskrifterna för att tillgodose syftet med naturreservatet.

Föreskrifterna under C ska inte utgöra hinder för att insamla enstaka individer/exemplar av ryggradslösa djur eller kryptogamer för artbestämning. Föreskrifterna ska heller inte utgöra förhinder för skydds jakt med tillstånd av länsstyrelsen (tillsynsmyndigheten).

Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för nyttjande och skötsel av befintliga anläggningar så som;

- Dämningsvallen vid Mörkahåldammen.

Skötselplan

Länsstyrelsen fastställer i enlighet med 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. bifogad reviderad skötselplan, bilaga 4, för naturreservatets långsiktiga vård.

Förvaltare för naturreservatet ska vara Länsstyrelsen Östergötland.

Lämplig användning av markområde

Enligt 1 kap. 1 § miljöbalken ska värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas och den biologiska mångfalden bevaras.

Länsstyrelsen har, i enlighet med 3 kap. miljöbalken, prövat och funnit att beslutet av Mörkahålkärrets naturreservat är förenligt med en, från allmän synpunkt, lämplig användning av markområdet och att beslutet, i enlighet med 7 kap. 8 § miljöbalken, inte strider mot en detaljplan eller områdesbestämmelser. Beslutet bedöms även förenligt med gällande översiktsplan.

Intresseprövning

Länsstyrelsen har i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken prövat och funnit att beslutet av Mörkahålkärrets naturreservat inte går längre i inskränkning av enskilds rätt att använda mark och vatten, än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Konsekvensutredning av påverkan av beslutet på allemansrätten

Länsstyrelsen ska enligt Förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, i den omfattning det behövs, göra en konsekvensutredning av hur allemansrätten påverkas genom beslutet om naturreservat. Länsstyrelsen gör bedömningen att naturreservatsbildningen inte medför negativa konsekvenser för vistelse och färd i naturreservatet. Ordningsföreskrifterna ska samtidigt leda till att reservatets syfte tillgodoses.

Agenda 2030, miljö kvalitetsmål och ekosystemtjänster

Reservatet Mörkahålkärret är en del av uppfyllandet av Agenda 2030 (mål 13 – Bekämpa klimatförändringarna; mål 15 – Ekosystem och biologisk mångfald) och av miljö kvalitetsmålen ”Levande skogar”, ”Myllrande våtmarker” och ”Ett rikt djur och växtliv” om vilket Sveriges riksdag och regering beslutat. Länsstyrelsen bedömer att Mörkahålkärrets naturreservat ger ett positivt bidrag till följande ekosystemtjänster: Den producerande ekosystemtjänsten mat (kött från vilt, svamp); de reglerande ekosystemtjänsterna global klimatreglering (kolinbindning) och de kulturella ekosystemtjänsterna friluftsliv, turism, rekreation och hälsa, samt de understödjande ekosystemtjänsterna ekologiska samspel och livsmiljöer.

Ärendets handläggning

Dokumentation

Området avsattes 1955 som domänreservat. I samband med Domänverkets bolagisering 1992 gjorde Länsstyrelsen på uppdrag av Naturvårdsverket en bedömning av vilka domänreservat i länet som har sådana särskilda naturvärden att de bör ges ett långsiktigt skydd som naturreservat. Mörkahålkärret hör till de områden som Länsstyrelsen valde ut.

Motivering till beslutet

Det gällande beslutet om Mörkahålkärrets naturreservat är beslutat år 1998. Mörkahålkärrets naturreservat ingår även i Natura 2000-området Omberg (SE0230254).

Mörkahålkärrets skötselplan från 1998 utgör juridiskt en del av reservatsbeslutet 1998-05-29 enligt 7 kap. 4-6 §§ miljöbalken eftersom hänvisningar till skötselplanen finns med i beslutets B-föreskrifter. Men B-föreskrifterna bör vara fristående från skötselplanen så att fastighetsägaren, utifrån vad som anges enbart i beslutsdokumentet, ska veta vad denne ska tåla enligt 7 kap 6 § miljöbalken. De nya B-föreskrifterna möjliggör dessutom tillägg av skötsel i form av hydrologisk återställning och bekämpning av för området invasiva arter. Skötselplanen ska från och med nu kunna uppdateras fristående från beslutet.

Gällande områdets hydrologi bedömer länsstyrelsen att naturvärdena i reservatet kommer att gynnas av en hydrologisk restaurering. Detta framgår inte som en åtgärd av beslutet med tillhörande skötselplan från den 29 maj 1998. Men i syftet för naturreservatet framgår det att ett öppet orkidérikt kalkkärr med omgivande naturskogsartade sumpskogar med innehåll av alla de komponenter som är viktiga för överlevnaden av hotade, sällsynta och hänsynskrävande arter ska bevaras. Båda dessa habitat är beroende av en opåverkad naturlig hydrologi.

Även i bevarandeplanen för Natura 2000-området i vilket reservatet ingår framgår det att en naturlig hydrologi ska eftersträvas för naturtyperna rikkärr (7230) och lövsumpskogar av fennoskandisk typ (9080). När det kommer till rikkärr står det

att: *"Våtmarkens hydrologi ska vara ostörd och det ska inte finnas några avvattande eller tillrinnande diken eller körspår som medför negativ påverkan"* och *"Befintliga och tidigare genomförda ingrepp i form av dikning och andra markavvattande åtgärder liksom dämning påverkar naturtypens hydrologi och hydrokemi, vilket kan ge konsekvenser på vegetation och torvbildning samt torvnedbrytning"*. Gällande naturtypen lövsumpskogar av fennoskandisk typ är målet att *"Naturtypen ska inte påverkas av dräneringsåtgärder och ha en naturlig hydrologi"*.

Invasiva eller andra, för reservatet, främmande arter kan komma att hota naturvärden i området och därmed bli ett problem sett utifrån naturreservatets syfte. Föreskrifterna för naturreservatet bör därför möjliggöra för att vid behov kunna vidta åtgärder för att bekämpa för området invasiva eller främmande arter.

Enligt 7 kap. 7 § första stycket miljöbalken får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslut som den har meddelat enligt 4-6 §§, om det finns synnerliga skäl. Beslut om upphävande får enligt 7 kap. 7 § fjärde stycket miljöbalken meddelas endast om intrånget i naturvärdet kompenseras i skälig utsträckning på naturreservatet eller på något annat område. Länsstyrelsen anser att det inte är skäligt att kräva ytterligare kompensation för upphävandet av det gällande beslutet. Det nya beslutet kan på ett bättre sätt vårda och skydda de prioriterade bevarandevärdena som det gällande beslutet avsågs att skydda och det innefattar exakt samma geografiska område som det gällande beslutet. Skötselplanen för naturreservatet ska från och med nu kunna uppdateras fristående från beslutet vilket även möjliggör att ny kunskap om naturvård kan implementeras om så behövs.

Länsstyrelsen anser att det finns synnerliga skäl att upphäva det gällande beslutet om Mörkahålkärrets domänreservat för att ersätta detta med ett nytt beslut med tydligt syfte, utvecklade skäl och föreskrifter samt att besluta om en ny skötselplan så att naturvärdena vårdas och inte riskerar att försvinna.

Länsstyrelsen önskar besluta om naturreservatets skäl, föreskrifter och skötselplan och utforma ett tydligt syfte för att återskapa en mer naturlig hydrologi vilket gynnar reservatets naturvärden. Detta beslut kommer att i större utsträckning harmonisera med gällande bevarandeplan och möjliggöra att den skötsel som behövs för att bevara och förstärka områdets naturvärden kan genomföras.

Ett nytt beslut med syfte, skäl och föreskrifter samt tillhörande skötselplan för reservatet har därmed utformats.

Konsekvensutredning för upphävande av beslut

- Uppenbara fördelar för biologisk mångfald för främst arter kopplade till sumpskog och rikkärr/kalkkärr.
- Ingen ny ersättningssituation uppstår vid revideringen av beslutet för Mörkahålkärrets naturreservat. Reservatet ägs av ett bolag. Området

kommer att bibehålla sin huvudsakliga skötselriktning och kommer således inte att påverka markägarens nyttjande av området.

- De ekonomiska förpliktelserna för staten (förvaltning av reservatet) kommer att öka något. Främst i form av återställning av områdets hydrologi. Utgifter som till exempel bekämpning av för området främmande arter kan också tänkas tillkomma om så skulle bli aktuellt.
- Mörkahålkärrets naturreservat ägs av ett bolag. Bolagets rättigheter kommer inte att påverkas. Inga förändrade inskränkningar av användningen av de ytor markägaren innehar kommer att beslutas.

Reservatsbildning

Naturvårdsverket och Assi Domän AB slöt 1995 ett avtal om naturreservatsbildning av ett antal särskilt värdefulla domänreservat i hela landet. Mörkahålkärret var ett av de områden som omfattades av avtalet. Sveaskog är ägare till marken.

Inkomna remissvar

Länsstyrelsen har under vintern 2022–2023 remitterat förslag till beslut till markägare (Sveaskog), Sveriges geologiska undersökning (SGU), Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Ödeshögs kommun, Östergötlands ornitologiska förening (ÖgOF) och Naturskyddsföreningen Östergötland.

SGU har avstått från att yttra sig.

Remissyttrande har inkommit från Skogsstyrelsen som är positiva till bildande av naturreservatet och att gällande beslut om domänreservat upphävs. De bedömer att reservatsföreskrifterna inte strider mot bevarandeplanen för natura-2000 och att pågående skogsbruk inte kommer att påverkas då gränserna för reservatet inte skiljer sig från tidigare. De framför att reservatsområdet kunde ha utökats något för att säkerställa att ett fuktigt lokalklimat bibehålls i kärrmiljön. Skogsstyrelsen bedömer att de föreslagna skötselåtgärderna är positiva för bevarande och utveckling av naturvärden kopplade till kärrmiljön och förväntas inte ha någon negativ påverkan på omgivande skog.

Miljönämnden i Ödeshögs kommun har beslutat att tillstyrka Länsstyrelsens förslag till beslut och skötselplan för Mörkahålkärret naturreservat och har inget övrigt att tillägga.

Naturvårdsverket tillstyrker Länsstyrelsens förslag till beslut men framför även ett antal synpunkter. Föreskrift B6 bör formuleras så att det tydligt framgår att döda och/eller fällda träd ska lämnas kvar i naturreservatet, såvida de inte riskerar att påverka områdets naturvärden och syftet med reservatet. Stycket med rubriken ”Skäl för beslutet” bör lyftas upp i dokumentet, eftersom det är ett beslut i enlighet med 7 kap 5 § första stycket miljöbalken. Rubrikerna i beslutet bör justeras så att det tydligare framgår vad som ingår i länsstyrelsens beslut enligt miljöbalken och förordningen om områdesskydd.

Remissyttrande har inkommit från Naturskyddsföreningen Östergötland stödjer syftet med avsättande av Mörkahålkärret som naturreservat. Föreningen instämmer även i att naturreservatet blir en del i uppfyllandet av mål i Agenda 2030 och Sveriges miljö kvalitetsmål och med särskild betoning på områdets hydrologi. Naturskyddsföreningen anser att takten för åtgärder gällande våtmarker måste öka och att skyddet av våtmarker är en viktig del av lösningen för flera av dagens stora miljö- och klimatutmaningar. De nya skyddsföreskrifterna i Mörkahålkärret naturreservat är en väsentlig förbättring och de kompletterande åtgärderna gällande hydrologisk återställning är av stor vikt.

Yttrande har inkommit från ÖgOF. Föreningen ställer sig mycket positiv till bildandet av naturreservatet. De framhäver att underlaget inklusive skötselplanen är väl genomarbetat och bidrar till att bevara områdets höga naturvärden. Föreningen genom fågelskyddsgruppen tillstyrker bildandet av reservatet och dess skötselplan.

Bemötande av inkomna remissvar

Angående Skogsstyrelsens yttrande gällande en eventuell utökning av reservatet har detta inte varit aktuellt i nuläget.

Gällande Naturvårdsverkets yttrande har föreskriften för granbarkborre omformulerats. Avsnittet ”Skäl för beslut” har lyfts upp och rubriken har tydliggjorts.

Övrigt

Natura 2000

Livsmiljöer och arter som är utpekade enligt Natura 2000 ska uppnå eller bevara ett gynnsamt tillstånd. Detta innebär att verksamheter eller åtgärder som kan orsaka betydande påverkan på områdets livsmiljöer, och/eller störa arter i området, kräver tillstånd enligt 7 kap. 28a § första stycket miljöbalken.

Verksamheter som är direkt förenliga med områdets förvaltning och skötsel kräver ej tillstånd (7 kap. 28a §, andra stycket miljöbalken). Åtgärder enligt fastställd skötselplan kan dock kräva tillstånd.

Om verksamheten eller åtgärden kräver en tillståndsprövning ska en specifik miljöbedömning göras. Detta innebär att tillståndsprövningen ska föregås av ett avgränsningsråd, samt att en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) bifogas ansökan om tillstånd (6 kap. 28 § miljöbalken). MKB:n ska belysa hur områdets utpekade livsmiljöer och arter påverkas.

Strandskydd

Vissa delar av reservatet är beläget inom område där strandskyddsbestämmelser gäller enligt 7 kap. miljöbalken.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, se bilaga 3. Sakägare anses ha fått del av beslutet den dag kungörelse om beslutet var införd i ortstidning.

Beslutet gäller från den dag det vunnit laga kraft utom föreskrifter meddelade med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken, avdelning C, vilka gäller omedelbart.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av länsrådet Ann Holmlid med naturvårdshandläggaren Marika Sjödin som föredragande. I den slutliga handläggningen har också enhetschefen Marina Verbova, samhällsplaneraren Stanislav Ilic, länsjuristen Martina Willgert och antikvarien Malin Svarvar medverkat.

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrift.

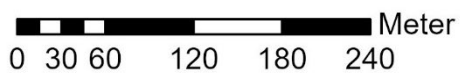
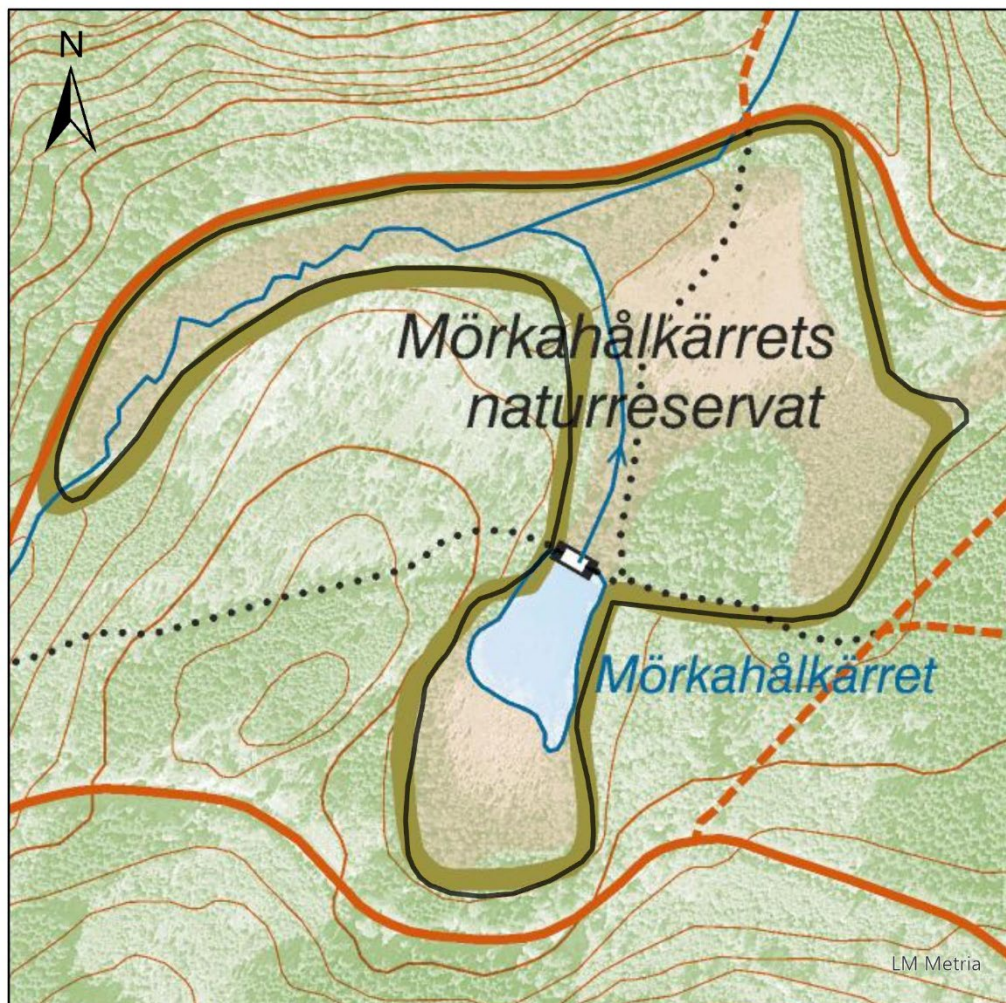
Så här hanterar vi dina personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa hittar du på www.lansstyrelsen.se/dataskydd.

Bilagor

1. Sändlista (finns hos Länsstyrelsen)
2. Beslutskarta
3. Skötselplan

Bilaga 2



Besluts-karta tillhörande beslut om Mörkahålkärrets naturreservat. Naturreservatet är avgränsat med heldragen svart linje. © Lantmäteriet geodatasamverkan, © Naturvårdsverket.

Skötselplan för Mörkahålkärrets naturreservat



Bilaga 3
511-15090-22



LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND



Skötselplan för Mörkahålkärrets naturreservat Fastställd 2023-03-30

Meddelande	Skötselplanen gäller utan tidsbegränsning. En översyn bör göras senast inom 10 år för att bedöma behovet av revidering. Skötselplanen har upprättats av Länsstyrelsen 2023. Planförfattare har varit Marika Sjödin.
Referens	Marika Sjödin, enheten för naturskydd mars 2023.
Kontakt	Enheten för skötsel av skyddad natur, Länsstyrelsen Östergötland
Webbplats	www.lansstyrelsen.se/ostergotland
Fotografier	Marika Sjödin
Kartmaterial	© Lantmäteriet

© Länsstyrelsen Östergötland 2023

Innehåll

Innehåll	3
Allmän beskrivning	4
Administrativa data om naturreservatet	4
Syfte, föreskrifter och skäl för beslut	5
Beskrivning av reservatet.....	5
Natura 2000	11
Plandel	14
Syfte med naturreservatet.....	14
Disposition och skötsel av mark	14
Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder	20

Allmän beskrivning

Administrativa data om naturreservatet

Reservatets namn	Mörkahålkärrets naturreservat
NVR-id	2001692
Beslutsdatum	1998-05-29 och 2023-03-30
Län	Östergötland
Kommun	Ödeshög
Areal	10,7 hektar
Naturtyper enligt Natura 2000	Rikkärr (7230) 1,31 ha
Med naturtypskod	Lövsumpskogar av fennoskandisk typ (9080) 7,28 ha
	Dystrofa sjöar och småvatten (3160) 0,63 ha
Prioriterade bevarandevärden	
Naturtyper:	Rikkärr, Lövsumpskog, småvatten
Arter/grupper:	Orkidéer och andra kärlväxter, mossor, svampar
Strukturer:	Död ved, kalkkärr
Kulturmiljöer:	Pålkonstruktion
Friluftsliv:	Del av ekoparken på Omberg
Övrigt	-
Fastighet	Ombergs kronopark 1:1
Förvaltare	Länsstyrelsen Östergötland
Lägesbeskrivning	Naturreservatet är beläget på Omberg cirka 1 kilometer nordost om Stocklycke
Vägbeskrivning	Reservatet ligger på promenadavstånd från parkeringen till Hjässatorget på Omberg.



Karta 1. Mörkahålkärrets naturreservat ligger i södra delen av Omberg i Ödeshögs kommun.

Syfte, föreskrifter och skäl för beslut

Se skötseplanens plandel, eller reservatsbeslutet.

Beskrivning av reservatet

Översiktlig beskrivning

Reservatet ligger på Omberg ca 500 m norr om Hjässan, Ombergs högsta punkt, och omfattar Mörkahåls kalkkärr och damm med omgivande sumpskogar. Naturreservatet kan delas upp i tre olika områden: kalkkärret, sumpskogen och dammen. I kalkkärret växer många kalkanpassade växter som exempelvis olika orkidéer. I kärret finns även flera typiska arter av snäckor varav några är mycket sällsynta. Runt kärret och den västrinnande bäcken växer en sumpig alskog och granskog.

Historisk och nuvarande markanvändning

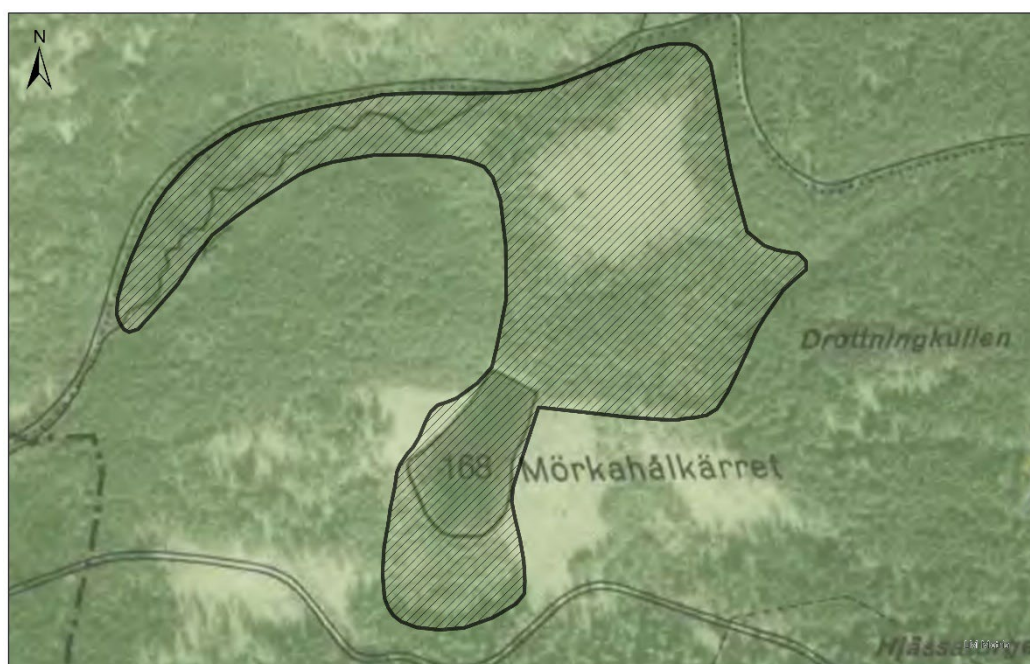
Under epoken från 1600 till 1860, då Omberg var en kunglig djurgård ingick området i det betade området, Djurgården. När Djurgården upphörde infördes betesförbud och området har sedan dess inte betats. På äldre kartor förekommer namnet Kålstorpamossen (Ekeboom 1716). Under medeltiden låg bostället Kålstorp öster om dammen. Detta avhystes när Djurgården inrättades i slutet av 1500-talet. Norr om kärret och reservatet låg bostället Elstorp. Båda dessa utnyttjade säkerligen Mörkahålkärret för slätter. Eventuella rester från dessa bosättningar är lagskyddade fornlämningar.



0 50 100 200 300 400
Meter

Karta 2. Häradsekonomska kartan från åren 1866-77. Observera att kartan är förskjuten åt väster i förhållande till inritningen av reservatet. Stjärnor visar på marker som är dominerade av barrträd. Streckade områden är blötare marker så som kärr.

Kärret har tidvis varit igenvuxet med björksly, bland annat då området avsattes som domänreservat, vilket framgår av fotografier från 1957. Lars-Åke Gustavsson (1972) skriver också att kärret är bevuxet med björksly. Rövningar av sly har dock genomförts vid flera tillfällen, bland annat 1985, 1995 och 2014. En pollenstudie har gjorts av Erdtman (1949), vilket givit stor kunskap om Ombergs äldre vegetationshistoria. Pollenanalys har också utförts av Wadstein och Hermelin (1981) samt studenter på Lunds universitet med Pär Lagerås som handledare (2007).



0 50 100 200 300 400
Meter

Karta 3. Eknomska karta från 1946 med flygfotografi i bakgrunden.

Områdets bevarandevärden

Biologiska bevarandevärden

Tre naturtyper kan urskiljas, nämligen rikkärret, lövsumpskogar och Mörkahåldammen. Mörkahålkärret är ett ca 1,5 hektar stort öppet rikkärr, där axag dominerar. I kärret finns en rik förekomst av flugblomster och skogsnycklar. I kärret växer även orkidéerna kärrknipprot, blodnyckel, tvåblad, sumpnycklar, jungfru Marie nycklar och ängsnycklar. I fältskiktet växer även rikligt med näbbstarr, vattenklöver och ängsstarr. Vissa partier är präglade av rika förekomster av gräsull. I fältskiktet finns också vildlin, tätört, majviva, kärstistel, blodrot, blåtåtel och kärrfibbla. På kärret växer även enstaka margranar och martallar. I bottensskiktet dominerar brunmossor. Kärret hävdas med slätter.

Norr och väster om kärret dominerar en sumpig al/granskog. En del granar är mycket grova och här finns både stående och liggande död ved. Sumpskogen omger bäcken västerut. I fältskiktet finner man bland annat skogsbingel, grönvit nattviol och ormbär. Tidigare har här funnits ett fåtal exemplar av den sällsynta orkidén knottblomster *Microstylis monophyllos* men denna har inte observerats sedan 2003. Söder om dammen finns en alsumpskog med välutbildade socklar. Här finns inslag av björk och en del ung gran. I sumpskogen finns ett antal förekomster av tysklönn vilket inte är en inhemsk art.

Moluskfaunan i reservatet är rik och representativ. Bland funna arter kan nämnas smalgrynsnäcka, kalkkärrsgrynsnäcka och tandsnäcka. Den lägre faunan är i övrigt dåligt känd, men de speciella livsmiljöerna med kalkkärr och sumpiga alkärr med rik förekomst av död ved, torde innebära att insektsfaunan är rik och med stor sannolikhet finns här många rödlistade arter. I dammen trivs större vattensalamander, mindre vattensalamander, snok, padda, klodyvel, bred paljettdykare, bredekantad dykare, ryggsimmare med flera.

Bland mårddjuren förekommer grävling, ekorre och mård och bland klövdjuren finns älg och rådjur. För fåglarna är tillgången på död ved viktig, bland annat ur hackspettsynpunkt. Området av stort värde för spillkråka och utgör en lämplig miljö för mindre hackspett.

Tabell 1. Naturvårdsintressanta arter i Mörkahålkärrets naturreservat.

ART	VETENSAKPLIGT NAMN	KATEGORI	LIVSMILJÖ
FÅGLAR			
Spillkråka	<i>Dryocopus martius</i>	NT	Barr-, bland- och lövskog
Sparvuggla	<i>Glaucidium passerinum</i>	N2000	Lövrik barr- och blandskog
Smådopping	<i>Tachybaptus ruficollis</i>	NT	Småvatten, ex. dammar
GRODDJUR			
Mindre vattensalamander	<i>Lissotriton vulgaris</i>	F	Vattendrag, död ved, stenigt
Större vattensalamander	<i>Triturus cristatus</i>	F, N2000	Vattendrag, död ved, stenigt
MOLLUSKER			
Kalkkärrsgrynsnäcka	<i>Vertigo geyeri</i>	NT	Öppet rikkärr
Smalgrynsnäcka	<i>Vertigo angustior</i>	N2000	Kalkkärr, kalkfuktängar mm.
INSEKTER			
Bronshjon	<i>Callidium coriaceum</i>	S	Senvuxna nyligen döda granar
Myskbock	<i>Aromia moschata</i>	S	Larvutveckling i salix-arter
Granbarkgnagare	<i>Microbregma emarginatum</i>	S	Gamla grovbarkiga granar
Ängsnätfjäril	<i>Melitaea cinxia</i>	NT	Blomrika miljöer
Mindre blåvinge	<i>Cupido minimus</i>	NT	Blomrika miljöer
Smalsprötad bastardsvärmare	<i>Zygaena osterodensis</i>	NT	Blomrika miljöer
Bredkantad dykare	<i>Dytiscus latissimus</i>	F, N2000	Oligotrofa-mesotrofa vattendrag
Bred paljettdykare	<i>Graphoderus bilineatus</i>	F, N2000	Sjöar, djupare dammar
Citronfläckad kärrtrollslända	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	N2000	Sjöar och dammar
KÄRLVÄXTER			
Ängsnycklar	<i>Dactylorhiza incarnata</i>	F, S	Kalkrik miljö
Blodnycklar	<i>Dactylorhiza incarnata var. Cruenta</i>	F	Kalkrik miljö
Skogsnycklar	<i>Dactylorhiza maculata subsp. fuchsii</i>	F, S	Kalkrik miljö
Jungfru Marie nycklar	<i>Dactylorhiza maculata subsp. maculata</i>	F	Frisk till fuktig mark
Sumpnycklar	<i>Dactylorhiza majalis subsp. lapponica</i>	F, S	Kalkrik miljö
Skogsknipprot	<i>Epipactis helleborine</i>	F, S	Kalkrik miljö
Kärrknipprot	<i>Epipactis palustris</i>	F, S	Kalkrik miljö
Tväblad	<i>Neottia ovata</i>	F, S	Kalkrik miljö
Flugblomster	<i>Ophrys insectifera</i>	F, S	Kalkrik miljö
Grönvit nattviol	<i>Platanthera chlorantha</i>	F, S	Kalkrik miljö
Skärmstarr	<i>Carex remota</i>	S	Fuktig mark
Ängsstarr	<i>Carex hostiana</i>	NT	Fuktig mark
Gräsull	<i>Eriophorum latifolium</i>	S	Kalkhaltig blöt/fuktig mark
Axag	<i>Schoenus ferrugineus</i>	S	Kalkhaltig blöt/fuktig mark
Strävlosta	<i>Bromopsis benekenii</i>	S	Skog, mulljord med högt pH
Darrgräs	<i>Briza media</i>	T	Hävdgynnad
Svart trolldruva	<i>Actaea spicata</i>	S	Näringsrik och kalkhaltig mark
Blåsippa	<i>Hepatica nobilis</i>	S	Kalkhaltig mark
Gullpudra	<i>Chrysosplenium alternifolium</i>	T	Fuktig/vattendränkt mark
Underviol	<i>Viola mirabilis</i>	S	Lundmiljö, kalkrikt
Tibast	<i>Daphne mezereum</i>	S	Kalkhaltig mark
Tandrot	<i>Cardamine bulbifera</i>	T	Lundmiljö
Ormrot	<i>Bistorta vivipara</i>	T	Hävdgynnad
Majviva	<i>Primula farinosa</i>	NT	Kalkhaltig blöt/fuktig mark
Vätteros	<i>Lathraea squamaria</i>	S	Lundmiljö, kalkrikt

Svinrot	<i>Scorzonera humilis</i>	NT	Gles skog
Sårläka	<i>Sanicula europaea</i>	S	Lundmiljö, kalkrikt
Ormbär	<i>Paris quadrifolia</i>	T	Lundmiljö
MOSSOR			
Kärrspärrmossa	<i>Campyliadelphus elodes</i>	T	Kalkrika miljöer
Guldspärrmossa	<i>Campylium stellatum</i>	T	Kalkrika miljöer
Gyllenmossa	<i>Tomentypnum nitens</i>	T	Mineralrika kärr
Späd skorpionmossa	<i>Scorpidium cossonii</i>	T	Mineralrika och kalkrika kärr
Trubbfjädermossa	<i>Homalia trichomanoides</i>	S	Lövträd och sten
Blåmossa	<i>Leucobryum glaucum</i>	S	Markskiktet
Kruskalkmossa	<i>Tortella tortuosa</i>	S	Kalkhaltig sten eller jord
SVAMPAR			
Druvfingersvamp	<i>Ramaria botrytis</i>	NT	Kalkhaltig mark
Tjockfotad fingersvamp	<i>Ramaria flavescens</i>	S	Kalkhaltig mark
Rödgul trumpetsvamp	<i>Craterellus lutescens</i>	S	Blöt sumpskog
Fjällig taggsvamp	<i>Sarcodon imbricatus s.str.</i>	S	Mykorrhiza med gran
Trådticka	<i>Climacocystis borealis</i>	S	Död ved av gran
Guldkremla	<i>Russula aurea</i>	S	Kalkrik mark

Tabell 2. Förklaring kategorier i tabell 1.

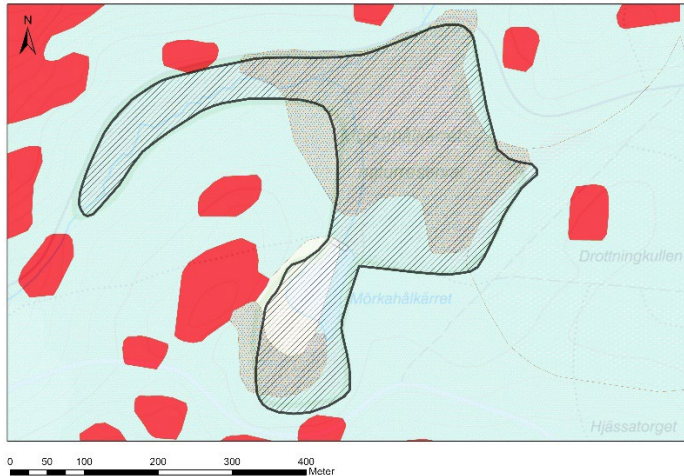
KATEGORI	FÖRKLARING
S	Signalart för skog
T	Typisk art
NT	Rödlistad som nära hotad
F	Fridlyst
N 2000	Habitatdirektivet bilaga 2



Bild 1. Orkidén flugblomster.

Geologiska bevarandevärden

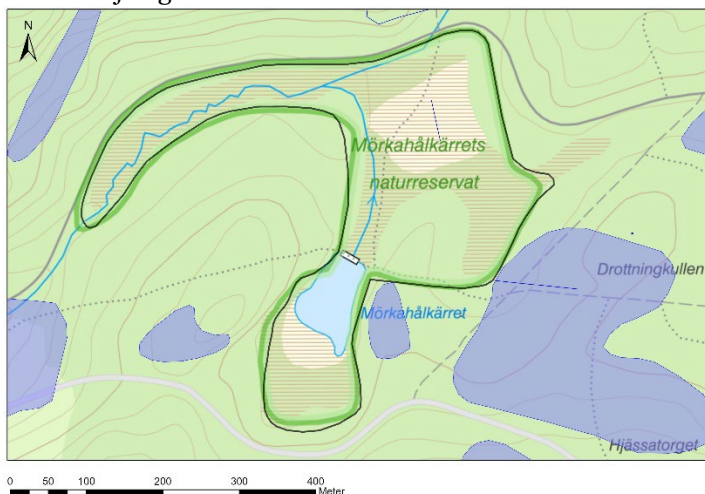
Berggrunden utgörs av granit och jordarten utgörs av kalkrik morän överlagrad av torv. Området ligger 160 till 165 meter över havet i en svacka och det ligger således över högsta kustlinjen. Kanterna av kärret genomvattnas av två bäckar, en från den uppdämda Mörkahåldammen och en från Surmossen norr om reservatet. Kärret avvattnas genom en bäck som rinner ut i Vättern vid Stocklycke hamn. Vattendragen har tidigare rätats och flera diken finns i området.



Karta 4. Jordartskartan som visar att området till stor del består av torv och kärr (ljus brunt) och sandig morän (ljus blått). Vatten illustreras med vitt.

Kulturhistoriska lämningar

Inom naturreservatet finns en möjlig fornlämning i myrmarken i form av en pålkonstruktion (L2009:2268/RAÄ-nr Västra Tollstad 66:1). Pålkonstruktionen är ca 60 meter lång (NNV-SSÖ). På 2 till 4 meters avstånd står nu avhuggna pålar vilka är 0,1 till 0,25 meter höga över myrytan. Pålar är 8 till 10 cm i diameter och nästan 1 meter långa, tillspetsade nederst. Funktion okänd. Området är inte fullständigt inventerat avseende fornlämningar. I den händelse okända forn- eller kulturlämningar påträffas ska skydd och hänsyn till dessa tillgodoseas samt anmälan till Enheten för kulturmiljö vid Länsstyrelsen göras. Fornlämningar skyddas av kulturmiljölagen.



Karta 5. Karta över fornlämningar i området. Inom naturreservatet finns en pålkonstruktion, markerad med lila streck på kartan.

Intressen för friluftslivet

Mörkahålkärret ligger inom Ekoparken Omberg som har ett stort besöksstryck. En parkeringsplats finns vid Hjässatorget och en vid Stocklycke vandrarhem. Vid ingången från Tillyvägen finns ett fikabord. Två leder passerar genom reservatet. Den blå leden, Ellen Keys led, samt den gröna Älvarumsleden. Över kärret går vandringsleden på spänger. Skolklasser använder området för naturpedagogik.

Natura 2000

Områdestyp

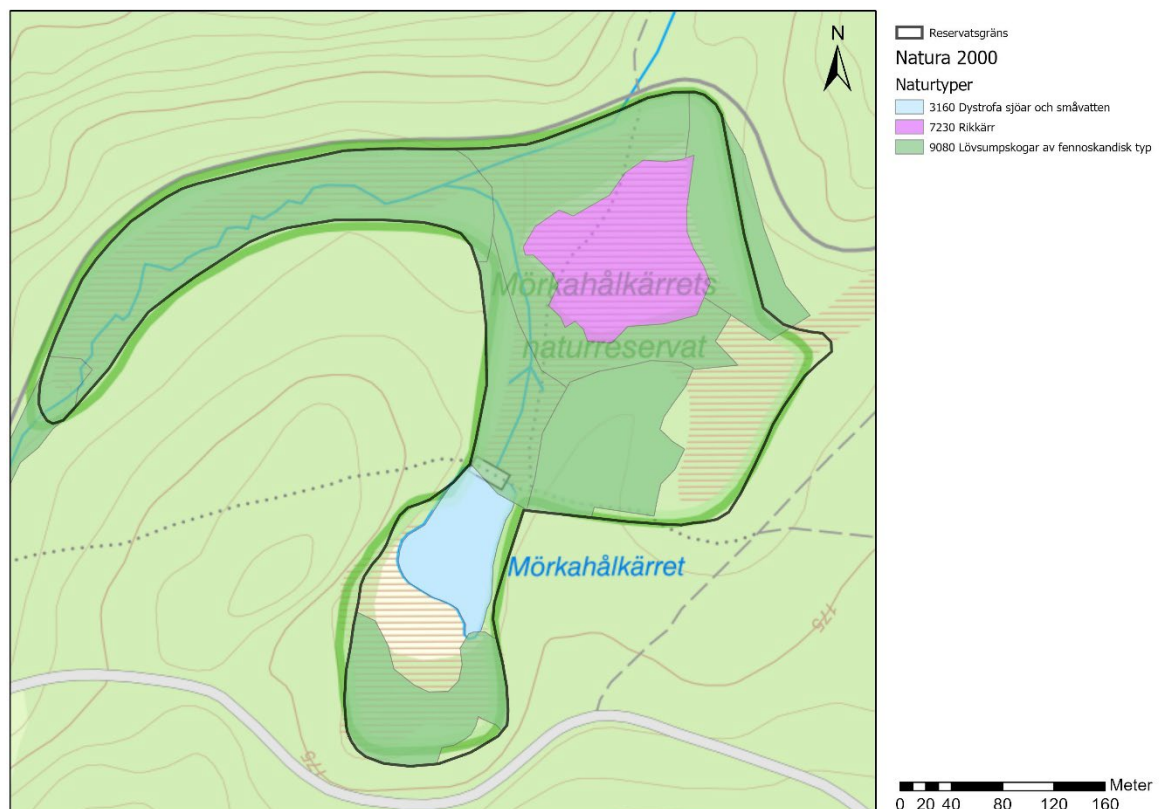
SAC-område enligt Art- och habitatdirektivet; Regeringsgodkänt.

Bevarandeplan

Till varje Natura 2000-område ska det finnas en bevarandeplan. Mörkahålkärret ingår i bevarandeplanen för Omberg som är från 2018 och redovisar ingående naturtyper enligt tabell 2.

Tabell 2. Ingående naturtyper i natura 2000-området.

Naturtyp	Areal, hektar
7230 Rikkärr	1,31
9080 Lövsumpskogar av fennoskandisk typ	7,28
3160 Dystrofa sjöar och småvatten	0,63



Karta 6. Karta över naturtyper enligt Natura 2000 i Mörkahålkärrets naturreservat.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada ett Natura 2000-områdes bevarandevärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det gäller även åtgärder utanför Natura 2000-området, vilket regleras genom Miljöbalken. Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena i ett Natura 2000-område bör man alltid samråda med Länsstyrelsen innan åtgärder påbörjas.

Syfte med Natura 2000-området Omberg

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EU:s fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som förekommer i området.

Syftet med Natura 2000-området Omberg är att bevara och vidareutveckla naturvärden knutna till samtliga ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet. Särskild prioritet i bevarandearbetet har nordlig ädellövskog (9020), trädklädd betesmark (9070), näringsrik bokskog (9130), näringsrik ekskog (9160), samt ädellövskog i branter (9180).

Bevarandemål för naturtyperna

Arealen av rikkärr (7230) ska vara minst 1,6 hektar, i Natura 2000-området Omberg. Våtmarkens hydrologi ska vara ostörd och det ska inte finnas några avvattande eller tillrinnande diken eller körspår som medför negativ påverkan. Grundvattenytan ska variera naturligt och vara hög under större delen av året. Grundvattennivån ska vara naturligt hög under större delar av året. Området ska vara välhävdad av antingen bete eller slåtter. Ingen näringstillförsel, inklusive utfodring av betesdjur, ska förekomma, och den som finns ska minska för att på sikt helt försvinna. Störningar som orsakar positiva effekter kan förekomma som till exempel periodvis översvämning, tramp etc. Området ska vara öppet utan indikation på att det sker igenväxning av vass, buskar eller träd eller annan vegetation med krontäckning på 0–30%. Vegetationen är karakteristisk för naturtypen och/eller artrik. Täta bestånd av vass ska inte förekomma.

Arealen av lövsumpskog (9080) ska vara minst 19,4 hektar i området. Krontäckningen ska variera mellan tätare och glesare beskogad mark med ett olikåldrigt och flerskiktat trädskikt. Trädarten klibbal ska dominera naturtypen samt minst ett måttligt inslag av andra trädarter till exempel gran, björk och vide. Det ska minst finnas allmänt till rikligt med död ved till exempel stående stammar, hålträd, liggande stockar och halvdöda träd. Förekomsten av äldre träd ska vara måttlig till riklig och det ska finnas en föryngring av ovan nämnda arter. Naturtypen ska inte påverkas av dräneringsåtgärder och ha en naturlig hydrologi. Omvälvande störningar som insektsangrepp, stormfällning eller bete kan påverka naturtypens dynamik och struktur. Andra småskaliga naturliga processer som trädens föryngring, åldrande och döende samt omkullfallna träd och luckbildning är positivt och ska förekomma inom naturtypen. Typiska och karaktäristiska arter ska kunna fortleva långsiktigt i området och det ska finnas en art- och individrik förekomst av kärleväxter (till exempel skärmstarr) och mossor (till exempel blåmossa). Igenväxningsvegetation av invasiva arter (till exempel gran) ska inte tillåtas dominera i naturtypen. Artsammansättningen och näringstillgången ska vara naturlig.

Arealen av myrsjöar (3160) ska vara minst 0,7 hektar i Natura 2000-området. Den hydrologiska regimen ska vara naturlig. Det ska finnas en naturliknande vattenståndsvariation som skapar en variation av strandmiljöer med hög biologisk mångfald. Halten av näringsämnen ska vara naturligt låg (oligotrof). Sjön ska ha en naturlig strandzon och närområde det vill säga opåverkad av dikning, negativ vattenstandsreglering och skoglig kontinuitet i anslutande skog. Fri konnektivitet (fria vandringvägar och flöde) mellan anslutande vattensystem ska finnas, eftersom det är nödvändigt för de vattenlevande arternas spridning och fortlevnad. Typiska och karaktäristiska arter ska kunna fortleva långsiktigt i området och det ska finnas en art- och individrik förekomst av dessa arter inom följande grupper: insekter (till exempel trollslända); kärlväxter (till exempel starr).

Källuppgifter

Mörkahålkärret har beskrivits i flera sammanhang som listas nedan samt i handlingar rörande bildandet av Domänreservatet, Assi Domän AB.

- Ekeboom, J. 1716. Ombergs diurgård, Charte beskrifning.
- Erdtman, G. 1949. Natur i Östergötland - Östergötlands natur genom tiderna, sid 36 ff.
- Gustavsson. L-Å. 1972. Kalkkärr i Östergötland. Länsstyrelsen i Östergötlands län. 1972.
- Hedberg, O. 1950. Omberg och Tåkern. Besök på Omberg sid 18 och 42.
- Hesselman, B. 1938. Ombergs kärlväxtflora. Svensk Botanisk Tidskrift, band 32, häfte 1, sid 38, 39, 41 m fl.
- Wadstein, M & Hermelin, E. 1981. Pollenanalytiska studier i Mörkahål på Omberg. Linköpings universitet.
- Artportalen, SLU Artdatabanken.
- Jonsson, O. 2006. Grynsnäckor i Östergötland: En återinventering av fyndlokaler för *Vertigo angustior*, *Vertigo genesii* och *Vertigo geyeri* i N2000-områden.
- Länsstyrelsen Östergötland, 2018. Bevarandeplan för Natura 2000-området Omberg SE0230254.
- Kulturmiljöregistret, Fornsök, Riksantikvarieämbetet.

Plandel

Syfte med naturreservatet

Syftet med reservatet är att bevara ett öppet orkidérikt kalkkärr med omgivande naturskogsartade sumpskogar med innehåll av alla de komponenter som är viktiga för överlevnaden av hotade, sällsynta och hänsynskrävande arter. Ändamålet är även att, inom ramen för detta mål, ge möjlighet till naturupplevelse och vetenskaplig forskning.

Syftet ska nås genom att naturreservatet undantas från skogsbruk och i huvudsak utvecklas genom naturliga processer. Åtgärder för att återställa påverkade områdets hydrologi och åtgärder för att bibehålla den öppna myrmarken genom hävd kommer att bli aktuella. Åtgärder för att skapa död ved kan bli aktuellt. För att nå syftet för friluftslivet kan anordningar för friluftslivet bli aktuella.

Disposition och skötsel av mark

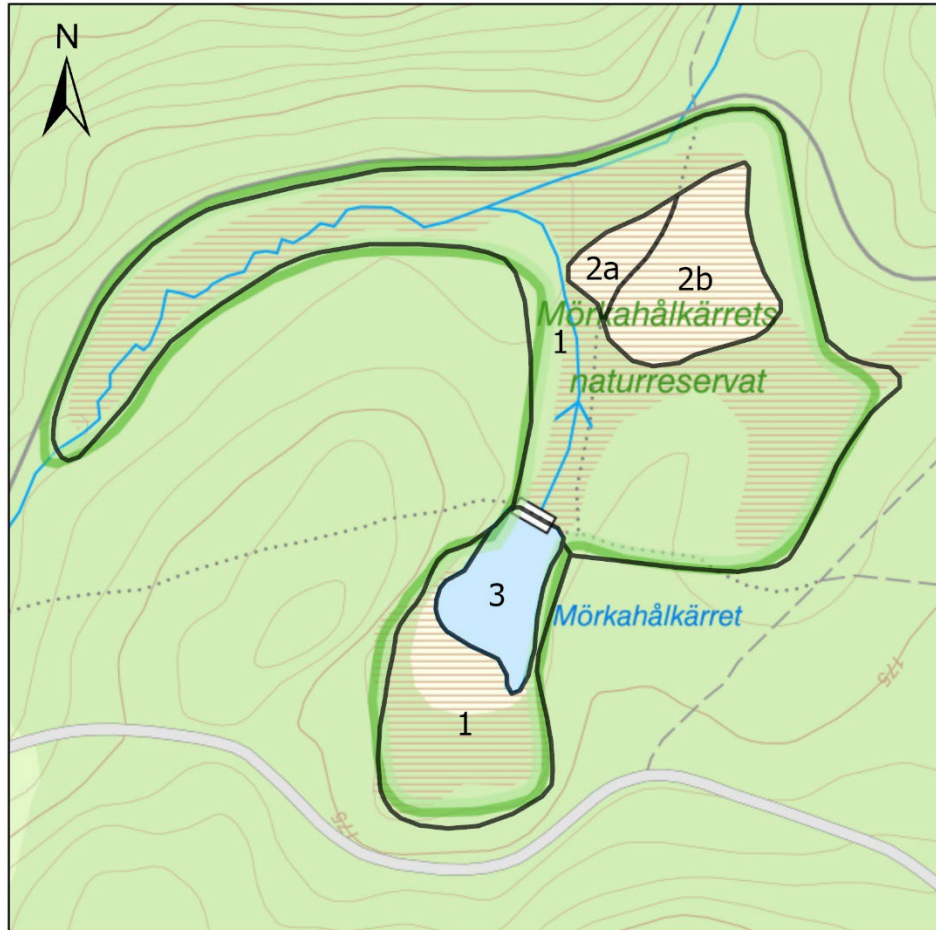
Syftet ska nås genom att naturreservatet undantas från skogsbruk och i huvudsak utvecklas genom naturliga processer samt genom att:

- Begränsa och/eller förhindra storskaliga angrepp av granbarkborre genom utplacering av fällor, utläggning av fångstvirke, fällning av angripna granar, rotkapning av vindfällda granar och/eller barkning. Inga träd ska föras ut ur naturreservatet med undantag för eventuellt infört fångstvirke.
- Skulle invasiva eller andra, för reservatet, främmande arter bli ett problem sett utifrån naturreservatets syfte kan detta hanteras och bekämpas på lämpligt sätt utifrån rådande kunskapsläge och erfarenheter.
- Ingen ved förs ut ur reservatet vid åtgärder utan lämnas som död ved.
- Hävd av rikkärrsmiljöer för att gynna typiska arter knutna till dessa.
- Genomföra hydrologisk återställning.
- För att nå syftet för tillgängligheten och friluftslivet kan anordningar för friluftslivet bli aktuella.

Se vidare under respektive skötselområde.

Skötselområden

1. Skogsmark och sumpskog
- 2a-b. Kalkkärr
3. Damm



0 30 60 120 180 240 Meter

Karta 6. Skötselområden i Mörkahålkärrets naturreservat.

Skötselområde 1, Skogsmark och sumpskog

Areal: 8,76 hektar

Naturtyp enligt Natura 2000: Lövsumpskogar av fennoskandisk typ – 7,28 ha

Målnaturtyp: Lövsumpskogar av fennoskandisk typ – 7,28 ha

Beskrivning

Skogen är naturskogsartad al- och gransumpskog med hög andel stående och liggande död ved. I markskiktet finns det mycket gott om kärlväxter så som ormbär och harsyra. Här och var finns tibast. Den sällsynta orkidén knottblomster har tidigare funnits i området men sågs senast 2003.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Området utgörs av naturskogsartad al- och gransumpskog med ett varierat trädskikt gällande trädslag och åldersfördelning. Andelen lövträd är stor och mängden död ved är riklig och här finns arter som gynnas av jämn och hög luftfuktighet.

Åtgärder för att nå bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Engångsåtgärd

- Återställning av områdets hydrologi.

Löpande skötsel

- Skogen lämnas i stort för fri utveckling.
- Åtgärder för att begränsa och hindra främmande arter som till exempel tysklönn och silvergran att etablera sig i området.
- Frihuggning för att gynna enstaka värdefulla äldre lövträd kan göras.



Bild 2. Sumpskogen i reservatet.

Skötselområde 2a-b, Kalkkärr

Areal: 1,31 hektar

Naturtyp enligt Natura 2000: Rikkärr – 1,31 hektar

Målnaturtyp: Rikkärr – 1,31 hektar

Beskrivning

Mörkahålkärret är ett rikkärr med ett stort inslag av typiska arter så som blodnycklar, ängsnycklar, flugblomster, tvåblad, kärrknipprot, majviva och silesår. Några få träd finns samt en del buskvegetation. Genom kärret går en vandringsled på spång.

Området har tidigare betats. Område 2a började slås omkring år 2010 och har sedan dess slagits varje år. 2b betades extensivt under 2012 till 2013 men sedan upphörde betet och området har sedan 2014 istället slagits vart tredje år.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Mörkahålkärret är ett välhävdad och i stort sett öppet rikkärr med livskraftiga populationer av orkidéer och andra för kalkkärr typiska växter och djur så som majviva, tätört, ängsstarr, kalkkärrgrynsnäcka och smalgrynsnäcka. Områdets hydrologi är god utifrån habitatets krav.

Åtgärder för att nå bevarandemål och gynnsamt tillstånd

- Regelbunden hävd av kärret för att hindra igenväxning och för att gynna typiska arter för habitatet. Område 2a hävdas årligen, område 2b kan hävdas med glesare intervall så som vartannat år eller vart tredje år. Visst bete kan vara positivt men för hårt betesdjurstramp kan skada habitatet och missgynna exempelvis landsnäckor.
- Återkommande röjningar av sly och trädplantor vid behov. Ute på kärret sparas enstaka martallar, margranar och buskar av salix.
- Brynen i kanten av kärret upprätthålls på ett sätt så att inte skogen växer in i kärrekanterna. Om träd faller in i kärret så får de flyttas till lämpligare plats inom reservatet. En del vide eller andra *Salix*-buskar kan gynnas vid röjningar i brynet.



Bild 3. Mörkahålkärret under tidig blomningstid i juni.

Skötselområde 3, Damm

Areal: 0,63 hektar

Naturtyp enligt Natura 2000: Dystrofa sjöar och småvatten – 0,63 hektar

Målnaturtyp: Dystrofa sjöar och småvatten – 0,63 hektar

Beskrivning

Mörkahåldammen skapades 1919 genom att två bäckfåror som rann ned till Mörkahålkärret dämades upp. Vallen är fodrad med klivna stammar och fyllning togs i närheten. Dammen, som är cirka 1,5 meter djup anlades av skogsskolan på Omberg för att tjäna som fiskodling för ädelfisk. Detta misslyckades dock och i dag finns bara ruda och möjligen sutare i dammen. Runt dammen finns vass, kaveldun, sjöfräken, flaskstarr och säv. I dess södra del finns ett gungfly utbildat. Dammen avvattnas genom ett ytligt liggande rör i östra delen av vallen.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Vattenmiljön är en viktig livsmiljö för bland annat reptiler och groddjur och kring dammen finns ett rikt inslag av död ved som utgör lämpliga bomiljöer och övervintringsplatser.

Åtgärder för att nå bevarandemål och gynnsamt tillstånd

- Om behov finns kan död ved skapas kring dammen för att skapa gynnsamma boplatser och övervintringsplatser för exempelvis salamandrar
- Underhåll av vattenregleringen och dämmeskonstruktionen sker regelbundet för att säkerställa en god funktion så att inte kalkkärrets hydrologi ändras på ett sätt som påverkar dess naturvärden negativt

Skötselområde 4, Anordningar för friluftsliv

Beskrivning

Mörkahålkärret är relativt välkänt bland Ombergs kalkkärr och besöks regelbundet av allmänheten. I och utanför reservatet finns flera anordningar för friluftslivet:

- Informationstavlor finns vid reservatets ingångar.
- Fikabord finns vid en av ingångarna.
- Tre längre vandringsleder löper i gemensam sträckning genom reservatet, Den blå leden, Ellen Keys led, samt den gröna Älvarumsleden. Genom kärret är leden spängad.
- Parkeringsmöjligheter finns vid Stocklycke vandrarhem och vid Hjässatorget.

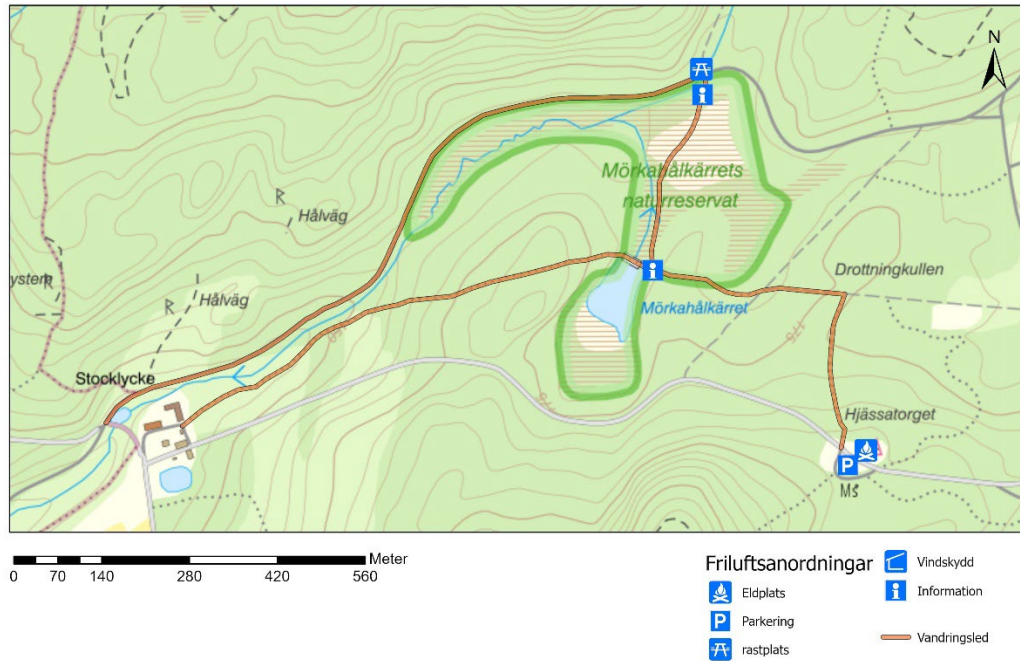
Parkeringar och leder utanför reservatet förvaltas av Sveaskog.

Bevarandemål

Mörkahålkärrets naturreservat är tillgängligt enligt allemansrätten. Informationen i området är lättillgänglig och bidrar till och förhöjer upplevelsen av besöket. Informationen bidrar till att syftet med områdesskyddet uppnås. Områdets friluftsanläggningar och leder är i gott skick och underlättar för besökare att uppleva området. Reservatets gräns är tydligt markerad.

Åtgärder

- Lederna hålls fria från slyvegetation och vindfällan.
- En mindre plattform med sittbänk kan anläggas längs med spången i kärret, om detta inte medför en negativ påverkan på höga naturvärden.



Karta 7. Befintliga (2023) friluftsanordningar i Mörkahålkärrets naturreservat.

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

I tabell 3 har ett underlag sammanställts som ett stöd för förvaltaren vid planering av åtgärder. De ekonomiska resurserna utgör en begränsande faktor för verksamheten, vilket innebär att förvaltaren måste prioritera mellan åtgärder i länets alla reservat. Prioritet är indelat i 1 till 3, utifrån hur viktigt det är att genomföra för att nå bevarandemålen.

Tabell 3. Sammanställning av prioriterade åtgärder i reservatet.

Skötselåtgärd	Skötselområde	När	Prioritet
Hävd och röjning av kärret och kantzoner	2a	Årligen	1
Hävd och röjning av kärret och kantzoner	2b	Ungefär vart tredje år	1
Skapa död ved	Främst kring dammen	Vid behov	2
Begränsande åtgärder främmande träarter	Främst 1	Vid behov	2
Hydrologisk utredning följt av hydrologisk återställning	1 och 2a-b	2023-2024	1

Jakt

Jakt är tillåten inom hela reservatet, men det är förbjudet att jaga annat än älg, vildsvin, rådjur, hare och räv. Vid jakt får jakthund användas. Fyrhjuling eller annat liknande mindre fordon får användas med stor försiktighet vid uttransport av fällt vilt. Markskador på grund av körning ska undvikas.

Utmärkning av reservatets gräns

Utmärkning av reservatsgränsen ska utföras av naturvårdsförvaltaren enligt Naturvårdsverkets anvisningar.

Tillsyn

Länsstyrelsen är ansvarig för tillsyn av reservatet.

Dokumentation och uppföljning

Uppföljning av skyddade områden är nödvändigt för att effektivisera och förbättra naturvårdsarbetet i skyddade områden. Uppföljning i skyddade områden ska alltid vara kopplad till syftet med det skyddade området. Uppföljningen ska ligga till grund för revidering av skötselplanen.

Inventeringar

I Mörkahålkärrets naturreservat finns en rik förekomst av olika orkidéer typiska för rikkärr. Uppföljningsinventeringar kan med fördel göras gällande förekomster av vissa utvalda arter, exempelvis flugblomster vart tionde år. I kärret har bland annat kalkkärrsgrynsnäcka och smalgrynsnäcka observerats. För att få information om arternas populationer över tid kan uppföljningsinventeringar göras ungefär vart tionde till vart tjugonde år.

Tabell 4. Inventeringar som med fördel kan göras i Mörkahålkärrets naturreservat.

Inventeringar	Skötselområde	Prioritet
Regelbunden uppföljning av orkidéförekomster. Exempelvis antalet blommande flugblomster vart tionde år	2a-b	1
Regelbunden uppföljning av landsnäckor så som exempelvis kalkkärrsgrynsnäcka och smalgrynsnäcka vart tionde till vart tjugonde år	2a-b	2

Uppföljning

Uppföljning av bevarandemål

Uppföljningen ska ske enligt en för reservatet beslutad uppföljningsplan som anger målbildindikatorer, tröskelvärden och metodik kopplade till bevarandemålen för olika naturtyper i denna skötselplan. Precisering ska ske i databasen Skötsel-DOS. Uppföljningsplanen ska hållas uppdaterad av Länsstyrelsen. Uppföljningsplanen ska ha sin utgångspunkt i den regionala uppföljningsplanen för Östergötland.

Dokumentation av skötselåtgärder

Alla skötselåtgärder som utförs inom naturreservatet ska dokumenteras skriftligt. Mer omfattande åtgärder ska även fotodokumenteras. I dokumentationen ska framgå vilka åtgärder som genomförts och när de genomfördes, samt vem som utförde åtgärden. Strukturella beståndsförändringar efter storskaliga störningar ska alltid följas upp.

Finansiering av naturvårdsförvaltningen

Alla i planen redovisade åtgärder bekostas av offentliga medel. Även andra finansierare, exempelvis fonder eller stiftelser, kan bli aktuella. Dessa medel ska i så fall administreras av Länsstyrelsen.

Länsstyrelsen skapar samhällsnytta genom rådgivning, samordning, tillstånd, tillsyn, prövning, stöd och bidrag. Vi skyddar miljön, ser till att viktiga natur- och kulturvärden bevaras och skapar förutsättningar för att utveckla landsbygden och näringslivet i länet. Vi har även samhällsviktiga uppdrag inom bland annat krisberedskap, sociala frågor, djurskydd och samhällsplanering. På så sätt bidrar vi till Länsstyrelsens vision om ett livskraftigt Östergötland



LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND